

*В.М. Кочетков, д-р екон. наук, проф.,
Міжнародний університет фінансів*

СУТНІСТЬ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РИНКОВОЇ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БАНКУ

Постановка проблеми. Головною метою ринкової оцінки вартості банку є обґрунтування і розрахунок вартості його майнового комплексу. При цьому як об'єкти оцінки можуть розглядатися: активи банку, його власний капітал і зобов'язання [5]. Наприклад, керівництву банку бажано проводити ринкову оцінку вартості активів з метою їх продажу або придбання.

Сучасний банк являє собою достатньо складний об'єкт оцінки, оскільки: по-перше, він знаходиться під жорстким регулятивним впливом з боку відповідних державних органів; по-друге, значна частина інформації про банківську діяльність є закритою; по-третє, банківська діяльність характеризується підвищеною концентрацією ризиків в балансі банку. Методологічне та прикладне значення вказаної проблеми обумовили вибір теми даної роботи, її цільову спрямованість.

Мета статті – визначення сутності та дослідження методологічних аспектів ринкової оцінки вартості банку.

Виклад основного матеріалу. Різноманітність факторів, що впливають на формування ринкової оцінки вартості банку, різниця в характері, напрямках і формах їх виявлення викликають необхідність систематизації. При цьому така систематизація актуальна, по-перше, як методологічний інструмент при дослідженні вартості банку; по-друге, як методологічна основа для виявлення кількісних залежностей від факторів, що її формують; по-третє, врахування факторів необхідне під час розробки конкретних пропозицій стосовно напрямів зростання вартості. На сьогодні систематизоване вивчення факторів, що визначають ринкову оцінку вартості банку, проводиться недостатньо. Разом з тим, ми вважаємо за необхідне використовувати знання, які є в економічній літературі, для систематизації факторів, що впливають на ринкову оцінку вартості банку [1, 4, 7, 9-13].

Досі ще не вироблені чіткі критерії, за якими окремі фактори слід відносити до тієї чи іншої групи, ознаки диференціації цих груп, не існують чіткі показники оцінки значущості цих факторів. Класифікація факторів, що впливають на ринкову оцінку вартості банку, повинна будуватись за різними напрямками і з урахуванням різних ознак. Особливу увагу при цьому слід приділити виявленню екзогенних (зовнішніх) та ендогенних факторів (які залежать від функціонування самого банку) і визначити ступінь їх впливу на діяльність банку.

Великий вплив на оцінку вартості банку має ситуація в економіці країни. Так, вартість активів, капіталу і зобов'язань банку залежить від зовнішнього економічного середовища, в якому функціонує банк як ділове підприємство. В той же час, сам банк своєю діяльністю впливає на економічні процеси і діяльність суб'єктів господарювання. Тому необхідно врахувати фактор взаємозалежності від зовнішнього середовища. Потребують вивчення такі загальноекономічні

фактори: інвестиційний клімат, податкова політика, рівень конкуренції, стадія життєвого циклу банківської організації. Недосконалість ринкових відносин в окремих сегментах фінансового сектора України взагалі і банківського зокрема викривляє дію фактора співвідношення попиту і пропозиції, що впливає на взаємовідносини між продавцем і покупцем.

Важливе значення мають фактори, пов'язані з уявленнями власника. Причому в умовах подальшої соціальної і політичної стабілізації суспільства більш повне і послідовне врахування цих факторів повинно, на наш погляд, відігравати зростаючу роль. Необхідно зважати на рівень здатності задовольняти потреби власника. Банк в цілому або його частина має вартість тільки тоді, коли він здатен задовольняти потреби власника приносити дохід протягом певного часу.

Також важливо враховувати рівень очікуваних майбутніх доходів. В умовах поступового зниження інфляції спостерігається істотне зменшення ринкових процентних ставок, що призводить до скорочення маржі і відповідно до падіння доходів банків. Особливий вплив на оцінку вартості банку здійснює фактор заміщення, оскільки гранична вартість банку і його майнового комплексу пов'язана з вартістю будь-якого іншого об'єкта з аналогічною рентабельністю.

Наведені міркування стосуються вивчення екзогенних факторів, що впливають на ринкову оцінку вартості банку. Разом з тим, слід враховувати також і екзогенні фактори, які залежать від функціонування самого банку. Це, передусім, рівень технологічності і рентабельності, виробничі фактори. Заслуговує на увагу фактор граничної корисності, оскільки додаткове включення активів доцільне лише тоді, коли вони підвищують вартість банку. Також необхідно досліджувати дію фактора пропорційності. В умовах ринкової економіки потрібно враховувати, що елементи організаційної структури банку як ділового підприємства повинні бути погоджені між собою, тобто бути пропорційними.

Таким чином, залежно від характеру впливу факторів на ринкову оцінку вартості банку їх можна поділити, передусім, на дві групи: ендегенні та екзогенні. До останніх, у свою чергу, слід віднести: фактори, обумовлені впливом ринкового середовища, та фактори, пов'язані з уявленнями власника (рис. 1). Фактори, обумовлені впливом ринкового середовища – це взаємозалежність від зовнішнього середовища, інвестиційний клімат, податкова політика, рівень конкуренції, стадія життєвого циклу банківської організації, співвідношення попиту і пропозиції. Фактори, пов'язані з уявленнями власника – це рівень здатності задовольняти потреби власника, рівень очікування майбутніх доходів, можливість заміщення. До ендегенних факторів, які обумовлені експлуатацією власності, належать: рівень технологічності та рентабельності, виробничі фактори, фактори граничної корисності і пропорційності. Наведені фактори вважаються загальними для всіх банківських організацій та істотно впливають на ринкову оцінку вартості банку. Звичайно, така класифікація факторів, які визначають ринкову оцінку вартості банку, не претендує на повну завершеність. Так, у перспективі потрібен більш глибокий аналіз групування, а також класифікація факторів за іншими напрямками і з урахуванням інших ознак. Але вже така первісна класифікація факторів, які формують ринкову оцінку вартості

банку, дає змогу більш обґрунтовано визначити методи дослідження вартості банківських організацій і запропонувати шляхи її підвищення.

Під оцінкою вартості банку як ділового підприємства слід розуміти певний алгоритм визначення його ринкової вартості з урахуванням майбутніх грошових потоків. Необхідність ринкової оцінки вартості банку безпосередньо впливає з цілей суб'єктів, що зацікавлені в такій оцінці. До них, передусім, належать: банки й інші кредитори, інвестори, акціонери (власники банку), менеджмент банку, страхові компанії і фонди, біржі, рейтингові агенції, державні органи (рис. 2).

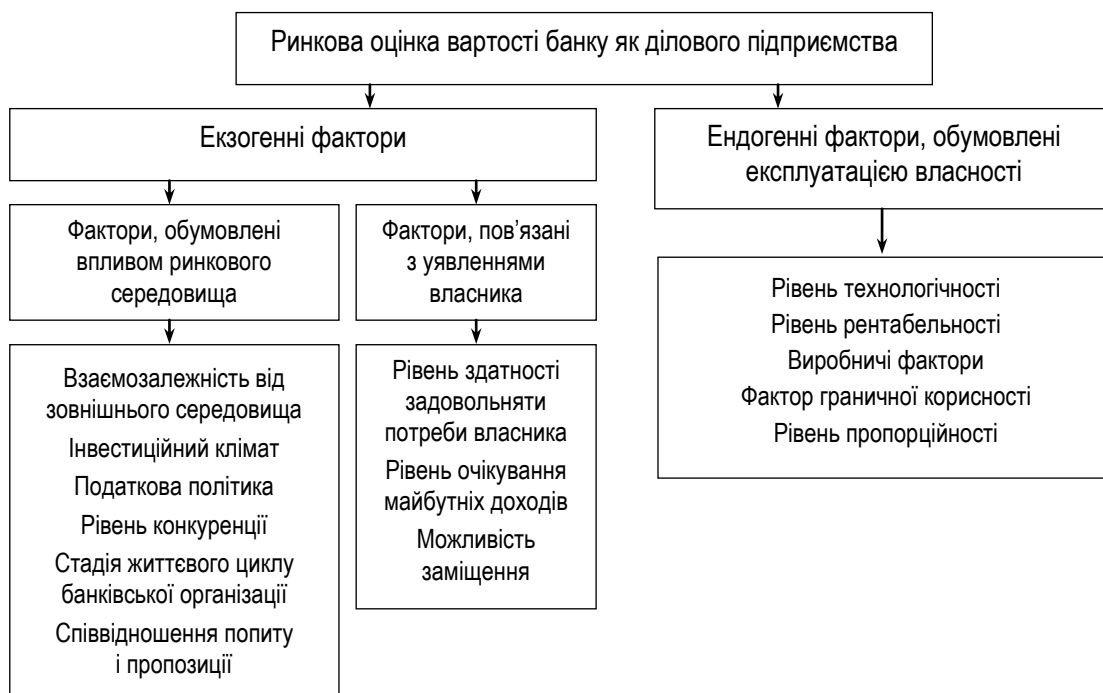


Рис. 1. Класифікація факторів, що формують ринкову оцінку вартості банку

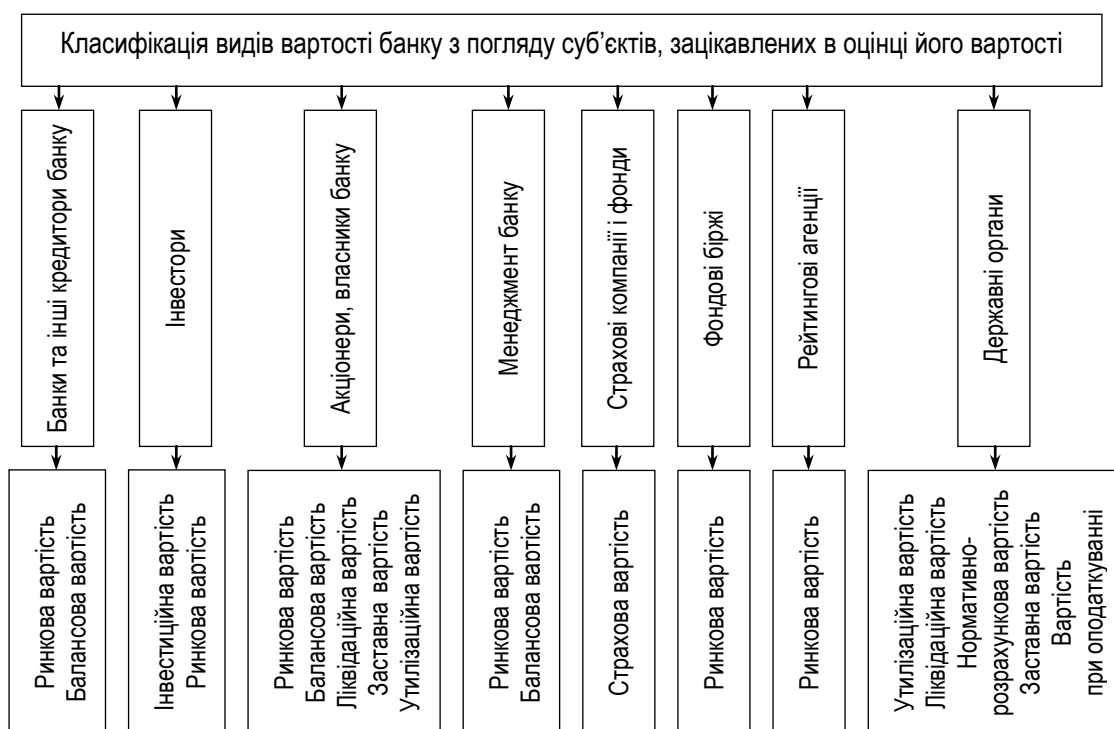


Рис. 2. Класифікація видів вартості банку

Так, оцінку вартості банку необхідно проводити для визначення його кредитоспроможності. Зацікавленість в оцінюванні ринкової вартості банку мають кредитори та інші банки. З позиції інвесторів, для визначення ефективності вкладення коштів в банківський сектор порівняно з інвестуванням за іншими напрямками також потрібно визначити вартість банку. Оцінка може проводитись для визначення ціни акцій банку з метою отримання прибутку або перепродажу акцій. Законодавством та нормативними документами передбачені певні вимоги щодо розміру акціонерного капіталу [2, 8].

Акціонерам і власникам оцінка вартості банку потрібна для з'ясування ефективності використання банківського капіталу, реструктуризації банківського бізнесу. Реструктуризація може здійснюватися власниками для забезпечення контролю за власністю. При цьому акціонери (власники) можуть розширити або скоротити свої права власності. Зростання вартості може бути досягнуто у разі поглинання інших фінансових організацій, створення банківських холдингів згідно з діючим законодавством [8].

З погляду менеджменту банку, оцінка вартості проводиться з метою підвищення ефективності управління банком як діловим підприємством, визначення його стратегії і планів розвитку [3]. Її виконують самі банківські спеціалісти за графіком і систематично.

З позицій страхових організацій, для визначення розмірів страхових внесків і визначення суми страхових платежів також необхідно проводити оцінку банківських активів. Ринкову оцінку вартості банку проводять фондові біржі з метою з'ясування рівня котирування банківських цінних паперів, обґрунтування параметрів конкурентного середовища. Рейтингові агенції теж зацікавлені у визначенні вартості банку для обґрунтування показників та індексів рейтингової оцінки. Окрім цього, існує потреба в оцінці з метою забезпечення стабільності і фінансової стійкості окремих банків і банківської системи країни державними органами [6]. Зокрема, НБУ використовує метод раннього попередження на основі ринкової оцінки вартості активів, капіталу і зобов'язань банку. За допомогою цього методу попереджується погіршення фінансового стану банків, їх можливе банкрутство.

Таким чином, з погляду суб'єктів, зацікавлених в оцінці, та залежно від цілей і задач можна виділити різні види вартості майнового комплексу банку як ділового підприємства: ринкову вартість, балансову, інвестиційну, ліквідаційну, утилізаційну, страхову, нормативно-розрахункову та вартість при оподаткуванні (див. рис. 2).

Розглянемо послідовно зазначені види вартості банку. Ринкова вартість – це найбільш вірогідна ціна в грошових одиницях, з якою згодні покупець і продавець, що мають повну інформацію про об'єкт оцінки. Балансова вартість формується на основі бухгалтерської звітності, зокрема балансу. Вона визначається на основі нормативів і методик, затверджених НБУ [2, 8]. Інвестиційна вартість – це ціна майнового комплексу банку з погляду інвесторів, що мають певні сподівання щодо рівня прибутковості і ризиковості банківського бізнесу. Ліквідаційна вартість розраховується як різниця між доходом від продажу всього майнового комплексу, активів банку або його частини і витратами, пов'язаними з реалізацією банківських активів. Заставна вартість – це ціна, за якою кредитор сподівається продати банк або його активи.

Утилізаційна – вартість майнового комплексу, активів банку, що розглядається як сукупна вартість матеріалів, окремих банківських активів тощо. Страхова вартість всього майнового комплексу банку, або його окремих активів розраховується згідно з умовами страхового полісу. Нормативно-розрахункова вартість банку визначається на основі нормативів і методик, що рекомендуються для застосування регулятивними органами, зокрема Національним банком України. Вартість при оподаткуванні розраховується відповідно до нормативних та інструктивних положень про оподаткування об'єктів майнового комплексу банку.

Висновки. Отже, формування банківської системи України відбувається в умовах дії загальносвітових глобалізаційних процесів. Соціально-економічна нестабільність в країні протягом останнього періоду, недосконалість правових та організаційних засад функціонування банків як ділових підприємств негативно позначилися на їх фінансовій стійкості і ринковій вартості. Комерційний банк являє собою достатньо складний об'єкт оцінки. Необхідність оцінки вартості банку в сучасних умовах безпосередньо впливає з цілей суб'єктів, зацікавлених в її проведенні.

Проведення класифікації факторів, що формують ринкову оцінку вартості банку, обґрунтування і класифікація видів вартості дають змогу визначити методи дослідження вартості банківських організацій і запропонувати шляхи її підвищення.

Список літератури

1. Егерев И.А. Стоимость бизнеса: искусство управления: Учеб. пособие. – М.: Дело, 2003. – 480 с.
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368.
3. Козьменко С.М., Шпиг Ф.І., Волошко І.В. Стратегічний менеджмент банку: Навч. посіб. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003. – 734 с.
4. Коупленд Т., Коллер Т., Муррін Д. Стоимость компаний: оценка и управление: Пер. с англ. – М.: Олимп-Бизнес, 2000. – 576 с.
5. Кочетков В.М. Поняття ринкової вартості банку як ділового підприємства // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. пр. Т. 14. – Суми: УАБС НБУ, 2005. – С. 60-66.
6. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с.
7. Никонова И.А., Шамгунов Р.Н. Стратегия и стоимость коммерческого банка. – М.: “Альпина Бизнес Бунс”, 2004. – 304 с.
8. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // www.rada.gov.ua.
9. Риполь-Сарагоси Ф.Б. Основы оценочной деятельности. – М.: Приор, 2000. – 240 с.
10. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Пер. с англ. – М.: Дело, 1995. – 768 с.
11. Синки Дж., мл. Управление финансами в коммерческих банках. – М.: Gatallaxy, 1994. – 820 с.
12. Фишмен Джей и др. Руководство по оценке стоимости бизнеса: Пер. Л.И. Лопатникова. – М.: Квинто-Консалтинг, 2000. – 388 с.
13. Фридман Д., Ордуэй Н. Анализ и оценка приносящей доход недвижимости. – М.: Дело, 1995. – 480 с.

Отримано 18.10.2006

Кочетков, В.М. Сутність та методологічні аспекти ринкової оцінки вартості банку [Текст] / В.М. Кочетков // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. - Суми: УАБС НБУ, 2007. - Т. 19. - С. 17-23.